

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SUSKYSTINTŲ GAMTINIŲ DUJŲ TERMINALO
ĮSTATYMO NR. XI-2053 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS
RESPUBLIKOS ENERGIJOS IŠTEKLIŲ RINKOS ĮSTATYMO NR. XI-2023 2, 3, 10, 13
STRAIPSNIŲ, ŠEŠTOJO IR SEPTINTOJO SKIRSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠILUMOS ŪKIO ĮSTATYMO NR. IX-1565 32 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai.

Įstatymų projektų rengimą paskatino dvi priežastys:

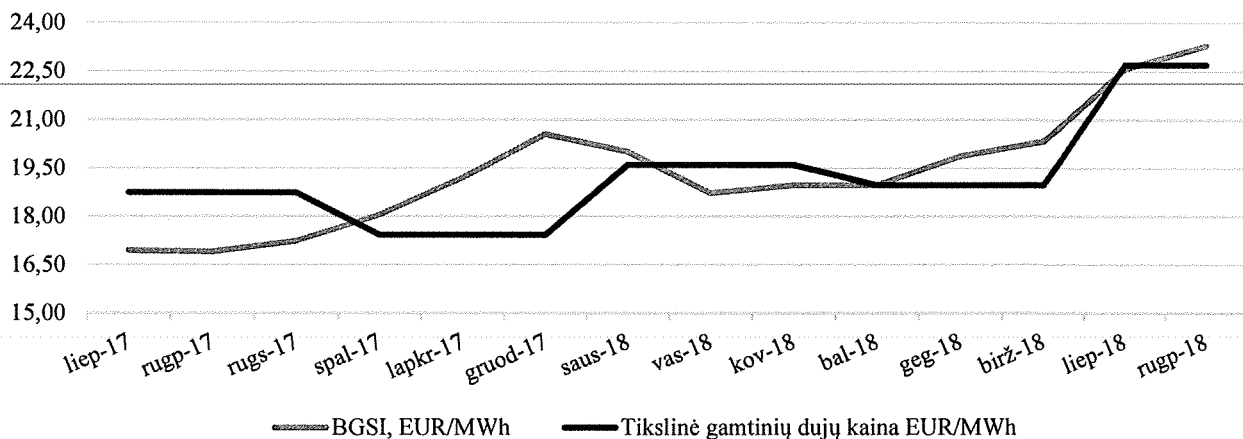
1) siekis, kad Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų terminalo (toliau – SGD terminalas) būtiną kiekį paskirtasis tiekėjas perkeltų visą savo veiklą į konkurencinę dujų tiekimo rinką ir realizuotų SGD terminalo būtinąjį kiekį ekonomiškai naudingiausiu ir efektyviausiu būdu rinkos sąlygomis;

2) Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje numatytas tikslas didinti Lietuvos dujų (toliau – dujų) rinkos likvidumą ir konkurenciją tarp dujų tiekėjų.

Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūros (ACER) vertinimu, Lietuvos dujų rinka priskiriama prie nelikvidžių ir pradinio išsivystymo lygmens dujų rinkų. Santykis tarp biržoje parduodamo dujų kiekio ir bendro šalyje suvartojamo dujų kiekio yra vienas iš pagrindinių rodiklių, atskiriančių pažengusio išsivystymo rinkas nuo nelikvidžių (pradinio išsivystymo lygmens) rinkų. 2017 m. Lietuvos gamtinių dujų biržos prekybos aikštelėje GET Baltic (toliau – birža) prekybos apimtys sudarė 1,6 proc. (0,4 TWh) nuo bendro Lietuvoje sunaudoto dujų kiekio, o gerai išvystytose rinkose ši dalis sudaro apie 20 proc. (pvz., Nyderlanduose 55 proc.). Sandoriai biržoje yra skaidriausia ir efektyviausia dujų prekybos forma, anoniminė prekyba atvirame aukcione užtikrina sandorių sudarymo proceso objektyvumą, standartizuoti biržos produktai ir dujų tiekimo sąlygos nustato aiškas ir vienodas sąlygas visiems rinkos dalyviams. Prekyba biržoje gerokai palengvina naujų tiekėjų patekimą į rinką, didesnė tiekėjų konkurencija lemia tiekėjų maržos mažėjimą.

Lietuvoje reikia didinti dujų rinkos ir biržos likvidumą ir naujų tiekėjų pritraukimą, skatinti rinkos dalyvius rinktis pirkimą biržoje, plėsti biržoje siūlomų produktų pasirinkimą. Lietuvoje sukurta GET Baltic dujų birža nuo 2017 m. liepos mėn. tapo regionine Baltijos šalių dujų birža, kurioje siūlomi produktai ir paslaugos atitinka Vakarų Europos šalyse veikiančių biržų standartus. Lietuvoje dujų pirkėjai vis dar įpratę rinktis dvišalius kontraktus, nėra linkę keisti tiekėjo ir naudotis biržos sandorių teikiamais privalumais net ir tais laikotarpiais, kai GET Baltic biržoje susiformuoja žemesnė vidutinė parduodamų dujų kaina (Baltijos šalių gamtinių dujų kainų indeksas, arba BGSI) nei į Lietuvos rinką patiekiamų dujų vidutinė svertinė importo kaina (žr. pav.).

Pav. GET Baltic biržos (BGSI) ir VKEKK apskaičiuojamos vidutinės dujų kainos palyginimas, EUR/MWh

Igyvendinant Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos tikslą – didinti dujų rinkos likvidumą ir konkurenciją tarp tiekėjų – biržoje prekybos apimtys Lietuvoje turi pasiekti 3–3,5 TWh per metus, t. y. apie 15 proc. nuo bendro šalyje suvartoto metinio dujų kiekio.

Parengtų Lietuvos Respublikos suskystintų gamtinių dujų terminalo įstatymo (toliau – SGDTĮ), Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo (toliau – EIRĮ) ir Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo (toliau – ŠŪĮ) projektų (toliau kartu – Įstatymų projektai) **pakeitimų tikslas** – didinti biržos likvidumą ir konkurenciją tarp dujų tiekėjų, skatinti didžiuosius vartotojus dalį dujų, naudojamų valstybės remiamai ir (ar) reguliuojamai energijos gamybai, įsigyti konkurencinėmis sąlygomis skaidriausiu būdu – biržoje.

Įstatymų projektams keliami uždaviniai:

1) pakeisti SGD terminalo būtinąjį kiekio realizavimo modelį, numatant šio kiekio realizavimą rinkos sąlygomis ir atsisakant įpareigojimo reguliuojamiems energijos gamintojams pirmumo tvarka įsigyti dalį šio kiekio;

2) nustatyti pareigą reguliuojamiems energijos gamintojams, kurie per metus suvartoja 50 GWh dujų ar daugiau, 50 proc. reikalingo metinio dujų kiekio įsigyti per biržą;

3) nustatyti paskirtojo tiekėjo SGD terminalo būtinąjį kiekio realizavimo sąnaudų ir reguliuojamų energijos gamintojų sąnaudų, patirtų įsigyjant dujas biržoje ir dvišaliais kontraktais, pagrįstumo pripažinimo principus.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai.

Įstatymų projektų iniciatorė – Lietuvos Respublikos energetikos ministerija (toliau – Energetikos ministerija). Įstatymų projektus parengė Energetikos ministerijos Naftos ir dujų skyrius (skyriaus vedėjas Dainius Bražiūnas, tel. 8 706 64 912, el. p. dainius.braziunas@enmin.lt, tiesioginis rengėjas – vedėjo pavaduotojas Karolis Švaikauskas, tel. 8 706 64 872, el. p. karolis.svaikauskas@enmin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai.

SGDTĮ 2 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad SGD terminalo būtinasis kiekis – Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) nustatyta tvarka apskaičiuotas, suderintas su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – VKEKK) ir Vyriausybės patvirtintas SGD terminalo būtinajai veiklai užtikrinti reikalingas minimalus metinis dujinamų dujų kiekis. Minimaliu metiniu dujinamų dujų kiekiu pripažįstamas toks dujų kiekis, kuris pagrįstai reikalingas SGD terminalo dujinimo technologijos procesui ir tinkamam SGD terminalo techninės būklės užtikrinimui palaikyti. SGDTĮ 5 straipsnio 2 dalis nustato, kad SGD terminalo būtinąjį kiekio tiekimo pagrįstos sąnaudos VKEKK nustatyta tvarka įtraukiamos į dujų tiekimo saugumo papildomą dedamąją prie dujų perdavimo kainos (toliau – papildoma dedamoji). Pagrįstos paskirtojo tiekėjo sąnaudos ir jų kompensavimas nustatytas Valstybės reguliuojamų kainų dujų sektoriuje nustatymo metodikoje, patvirtintoje VKEKK 2013 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. O3-367 „Dėl Valstybės reguliuojamų kainų gamtinių dujų sektoriuje nustatymo metodikos patvirtinimo“ (toliau – Metodika) (žr. Metodikos 12.9.4 papunktį).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1354 „Dėl Gamtinių dujų tiekimo diversifikavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatytas SGD terminalo minimalus dujinamų dujų kiekis. Šiuo nutarimu patvirtintas Gamtinių dujų tiekimo diversifikavimo tvarkos aprašas ir SGDTĮ 11 straipsnis nustato SGD terminalo būtinąjį kiekio tiekimo ir pardavimo tvarką. SGDTĮ 11 straipsnyje nustatytas reikalavimas elektros energijos ir (ar) šilumos energijos gamintojams, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis paskirstomos remtinės elektros energijos gamybos apimtys ir (ar) kurių gaminamos energijos kaina yra valstybės reguliuojama (toliau – energijos gamintojai), pirmumo tvarka įsigyti per SGD terminalą tiekiamas paskirtojo tiekėjo dujas.

SGDTĮ 11 straipsnio 10 dalyje nustatyta, kad SGD terminalo būtinąjį kiekio ar kiekio dalies įsigijimo sąnaudos VKEKK nustatyta tvarka pripažįstamos pagrįstomis energijos gamintojų kuro

įsigijimo sąnaudomis ir įtraukiamos į jiems taikomas valstybės reguliuojamas energijos kainas. SGDTĮ 11 straipsnio 6 ir 7 dalyse nustatyta, kad energijos gamintojai iš paskirtojo tiekėjo perka SGD terminalo būtinąjį kiekį už VKEKK patvirtintą tikslinę dujų kainą (t. y. vidutinę Lietuvos rinkoje parduodamų dujų kainą), apskaičiuojamą kiekvienam kalendoriniam ketvirčiui. Jeigu energijos gamintojų dujų vartojimo poreikis yra mažesnis, nei nustatytas SGD terminalo minimalus dujinamų dujų kiekis, paskirtasis tiekėjas realizuoja perteklinį kiekį rinkoje ekonomiškai naudingiausiu būdu. SGDTĮ 11 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad paskirtojo tiekėjo nuostoliai, patiriami parduodant SGD terminalo būtinąjį kiekį energijos gamintojams ar parduodant šio kiekio perteklių rinkoje už mažesnę nei paskirtojo tiekėjo SGD įsigijimo kainą, įtraukiami į papildomą dedamąją. Analogiškai paskirtojo tiekėjo pelnas, gautas parduodant dujas už didesnę nei SGD įsigijimo kainą, skiriamas papildomai dedamai mažinti.

Paskirtasis tiekėjas privalo realizuoti būtinojo kiekio dalį tam, kad būtų užtikrintas periodiškai atvykstančių SGD krovinių priėmimas, t. y. SGD terminalo būtinojo kiekio dalis turi būti realizuota, atlaisvinant SGD terminalo talpas naujam kroviniui. Paskirtojo tiekėjo pareiga pristatyti SGD terminalo būtinąjį kiekį ir užtikrinti SGD terminalo veiklą yra nepriklausomai nuo to, kokios tuo metu yra pasaulinės SGD kainos ir kokia tuo metu yra dujų paklausa Lietuvoje. Kiti dujų tiekėjai SGD terminalu naudojasi komerciniais pagrindais, t. y. dujas įsigyja per SGD terminalą, kai SGD kainos tarptautinėje rinkoje yra konkurencingesnės už kitas dujų tiekimo alternatyvas, o paskirtojo tiekėjo pareiga pristatyti SGD kiekį ir jį realizuoti rinkoje priklauso nuo poreikio užtikrinti tinkamą SGD terminalo techninę būklę ir ši pareiga išlieka nepriklausomai nuo tarptautinių SGD kainų ar dujų (ir SGD) paklausos konkrečiu laikotarpiu.

Šie SGD terminalo būtinojo kiekio tiekimo ir pirkimo įpareigojimai nustatyti kaip valstybės pagalbos priemonės SGD terminalui siekiant integruoti SGD terminalą į rinką ir užtikrinti stabilią SGD terminalo būtinąją veiklą pirmaisiais eksploataavimo metais. SGDTĮ 11 straipsnio 13 dalyje nustatytas maksimalus leistinas šių valstybės pagalbos priemonių taikymo laikotarpis, kuris negali būti ilgesnis nei 10 metų nuo SGD terminalo eksploataavimo pradžios.

ŠŪĮ 32 straipsnio 3 dalyje nustatyti principai, pagal kuriuos pagrįstos šilumos ir (ar) karšto vandens gamyboje naudojamo biokuro įsigijimo sąnaudos įtraukiamos į reguliuojamą šilumos ir (ar) karšto vandens gamybos kainą. EIRĮ 22–24 straipsniai nustato prekybos dujomis bendruosius principus. Prekybos dujų rinkoje būdus ir tvarką reglamentuoja Prekybos gamtinėmis dujomis taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2011 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 1-293 „Dėl Prekybos gamtinėmis dujomis taisyklių patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo (toliau – GDĮ) 9 straipsnio 6 dalis numato, kad gamtinių dujų tiekimo kaina yra nereguluojama, išskyrus atvejus, kai VKEKK atlikusi rinkos tyrimą nustato, kad dėl veiksmingos konkurencijos trūkumo ūkio subjektas taiko pernelyg dideles kainas, tai yra palyginamosios analizės metodu įvertintas vidutinės kainas, viršijančias gamtinių dujų ir gamtinių dujų tiekimo paslaugos kainas, arba naudoja kainų spaudimą, darydamas žalą rinkos dalyviams.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.

Suskystintų gamtinių dujų terminalo įstatymo pakeitimo projektas

Teikiamu SGDTĮ pakeitimo projektu šio įstatymo 11 straipsnis išdėstomas nauja redakcija. Siūlomi šie pakeitimai:

1) Atsisakyti privalomo SGD terminalo būtinojo kiekio pirkimo nuostatų ir energijos gamintojams taikomo įpareigojimo įsigyti per SGD terminalą importuotas dujas. Kaip ir iki šiol, paskirtasis tiekėjas UAB LITGAS privalės ekonomiškai naudingiausiu būdu įsigyti ir realizuoti SGD terminalo būtinąjį kiekį ar jo dalį Lietuvos gamtinių dujų rinkoje ar tarptautinėje SGD rinkoje. Paskirtasis tiekėjas ir toliau privalės užtikrinti SGD terminalo būtinąją veiklą, t. y. bus įpareigotas užtikrinti SGD tiekimą į terminalą, kuris būtinas SGD terminalo veiklai užtikrinti. Energijos gamintojai turės galimybę dalyvauti konkurencinėje dujų rinkoje ir užsitikrinti dujų poreikį rinkos sąlygomis. 2019 metais SGD terminalas pradės penktuosius eksploatacijos metus, šiuo pakeitimu

pradedamas laipsniškas valstybės pagalbos priemonių, skirtų Klaipėdos SGD terminalo integracijai į dujų rinką, mažinimas. Šie pakeitimai taip pat sudaro sąlygas mažinti į Lietuvos dujų rinką patiekiamą SGD terminalo būtinąjį kiekį apimtį, tuo atveju, jeigu dalis į terminalą pristatytų SGD būtų perkraunama į mažesnius SGD bunkeravimo laivus ir parduodama kitose rinkose, t. y. SGD terminalo būtinąjį kiekį laikinai pasaugant terminalo laive-saugykloje, taip užtikrinant tinkamą terminale esančių SGD kokybę ir tinkamą reikalingą terminalo techninę būklę, leidžiančią bet kuriuo metu atnaujinti SGD dujinimo procesą ir dujų tiekimą į dujų perdavimo sistemą.

2) Detalizuoti paskirtojo tiekėjo pagrįstas SGD terminalo būtinąjį kiekio tiekimo sąnaudas. Šiuo metu šios sąnaudos ir jų kompensavimas nustatyti minėtame Gamtinių dujų tiekimo diversifikavimo tvarkos apraše ir minėtoje VKEKK metodikoje (žr. Metodikos 12.9.4 papunktį). Siekiant teisinio aiškumo, siūloma pagrįstas sąnaudas apibrėžti įstatyme, numatant, kad SGD terminalo būtinąjį kiekio tiekimo pagrįstomis sąnaudomis yra laikomos sąnaudos, kurias išskirtinai patiria paskirtasis tiekėjas dėl paskirtojo tiekimo veiklos vykdymo ir dėl kurių paskirtasis tiekėjas negali veikti tokiais pat rinkos sąlygomis kaip bet kuri kita dujų tiekimo įmonė. Kiekvienu atveju šių sąnaudų turinį vertina VKEKK, nustatydamą papildomą dedamąją ir užtikrinadamą, kad šių paskirtojo tiekėjo sąnaudų kompensavimas atitinka viešąjį interesą. Kaip ir iki šiol, taip ir priėmus siūlomus pakeitimus, bus kompensuojama paskirtojo tiekėjo SGD terminale technologinėms reikmėms sunaudoto SGD kiekio sąnaudų dalis (nugaravusios dujos) ir SGD terminalo būtinąjį kiekio tiekimo ilgalaikės garantijos finansavimo sąnaudos, t. y. banko garantijos SGD būtinąjį kiekio tiekimo kontraktui kaštai.

Paskirtojo tiekėjo pagrįstų sąnaudų kompensavimo tvarka išlieka nepakitusi, siūlomi šie pakeitimai susiję su pagrįstų sąnaudų nustatymu:

(i) paskirtojo tiekėjo veiklos, dujų balansavimo, mainų ir saugojimo kaštai nebebus laikomi pagrįstomis sąnaudomis, šie kaštai bus padengiami iš paskirtojo tiekėjo gaunamų pajamų, tokiu būdu bus mažinama papildoma dedamoji apie 6 mln. eurų kasmet (palyginti su šiuo metu galiojančiu teisiniu reguliavimu). Įvertinus tai, kad SGDTĮ pakeitimo projektu siūloma atsisakyti paskirtojo tiekimo kainos reguliavimo, paskirtajam tiekėjui paliekant pareigą ekonomiškai naudingiausiu būdu įsigyti ir realizuoti SGD terminalo būtinąjį kiekį, šios paskirtojo tiekimo sąnaudos būtų dengiamos paties paskirtojo tiekėjo sąskaita. Tai suponuoja paskirtojo tiekėjo pareigą užtikrinti mažiausiais kaštais pagrįstą SGD terminalo būtinąjį kiekio įsigijimą ir ekonomiškai naudingiausius realizavimo sprendinius kaip kiekvienam veiklos pelningumo siekiančiam ūkio subjektui.

(ii) nustatant kompensacijos paskirtajam tiekėjui dydį bus vertinama vidutinė į Lietuvos rinką importuojamų dujų kaina (o ne vidutinė Lietuvos rinkoje realizuotų dujų kaina, kaip numato galiojantis teisinis reguliavimas). Paskirtajam tiekėjui bus kompensuojamas skirtumas per ataskaitinį mėnesį išdujintam ir (ar) perkrautam SGD kiekiui tarp paskirtojo tiekėjo už SGD terminalo būtinąjį kiekio įsigijimą mokėtinos kainos ir VKEKK nustatytos vidutinės faktinės ataskaitinio mėnesio svertinės dujų importo į Lietuvos Respubliką kainos. Šiuo metu galiojanti tvarka nustato, kad kompensuojamas kainų skirtumas tarp vidutinės Lietuvos rinkoje parduodamų dujų kainos ir paskirtojo tiekėjo už SGD terminalo būtinąjį kiekio įsigijimą mokėtinos kainos, tačiau, atsižvelgiant į Europos Komisijos Konkurencijos generalinio direktorato rekomendacijas, siūloma vertinti tik vidutinę svertinę importo kainą, kurią VKEKK apskaičiuos ir nustatys kas mėnesį (šiuo metu nustatoma kas ketvirtį). Jeigu paskirtasis tiekėjas parduos dujas pigiau nei einamojo mėnesio vidutinė svertinė dujų importo kaina – skirtumas tarp tokio sandorio kainos ir vidutinės to mėnesio dujų importo kainos nebus kompensuojamas ir šį nuostolį paskirtasis tiekėjas dengs savo lėšomis. Taip pat, jeigu SGD terminalo būtinąjį kiekio įsigijimo kaina būtų mažesnė nei vidutinė dujų importo kaina, tai toks skirtumas VKEKK sprendimu nebūtų kompensuojamas.

3) Perkelti paskirtojo tiekėjo veiklą į konkurencinę dujų tiekimo rinką ir atsisakyti SGD terminalo būtinąjį kiekio realizavimo kainos reguliavimo. Įsigaliojus pakeitimams, paskirtasis tiekėjas perkels visą savo veiklą į konkurencinę gamtinių dujų tiekimo rinką, energijos gamintojai neturės pirmumo tvarka pirkti dujų iš paskirtojo tiekėjo, parduodamo SGD terminalo būtinąjį kiekio kaina taps nereguliuojama (išskyrus GDĮ 9 straipsnio 6 dalyje nurodytus atvejus). Šie pakeitimai sudarys papildomas paskatas didinti paskirtojo tiekėjo veiklos efektyvumą ir gerinti

finansinius rezultatus, kadangi paskirtasis tiekėjas pardavimų maržą gaus tik tuomet, jeigu sugebės realizuoti dujas brangiau nei to mėnesio vidutinė dujų importo kaina į Lietuvą.

Lietuvoje dujų tiekimo kaina yra nereguliuojama, išskyrus GDĮ 9 straipsnio 6 dalyje nurodytus atvejus. Paskirtasis tiekėjas, realizuodamas SGD terminalo būtinąjį kiekį atlieka dujų tiekimo veiklą. Siekiant, kad paskirtasis tiekėjas dujų rinkoje veiktų tokiomis pat sąlygomis kaip kiti rinkos dalyviai, kompensuojant tik specifines ir išskirtines su paskiruoju tiekimu susijusias sąnaudas, tolesnis paskirtojo tiekimo kainos reguliavimas nėra tikslingas. SGDTĮ projekto 11 straipsnio 2 dalis nustato, kad paskirtojo tiekėjo pareiga yra SGD būtinąjo kiekio ar jo dalies įsigijimas, pristatymas į Klaipėdos SGD terminalą ir realizavimas Lietuvos dujų rinkoje ar tarptautinėje suskystintų dujų rinkoje. Vadovaudamasis ekonomio naudingumo principu paskirtasis tiekėjas rinksis kokią dalį SGD būtinąjo kiekio realizuoti biržoje ir dvišaliais kontraktais Lietuvos, regioninėje ar tarptautinėje dujų ir SGD rinkoje.

SGD terminalo būtinąjį kiekį sudaro apie 3,87 TWh dujų, kurias per metus atveža 4 SGD dujovežiai, tai sudaro apie 16 proc. į Lietuvą per metus importuojamų ir suvartojamų dujų. Išimtiniais atvejais SGD terminalo būtinasis kiekis gali padidėti iki 5,98 TWh per metus (6 SGD dujovežiai), tai sudarytų apie 25 proc. viso Lietuvoje suvartojamo dujų kiekio. Įvertinant SGD terminalo būtinąjo kiekio dalį bendroje rinkoje, paskirtasis tiekėjas neužims dominuojančios padėties ir negalės vienašališkai veikti dujų rinkos kainų (įvertinant įsigyjamų dujų kainos skirtumo kompensavimą ir parduodamų dujų kainos nereguliavimą), tą užtikrins tiek teisinis reguliavimas, tiek ir konkurencijos priežiūros institucijos. GDĮ 9 straipsnio 6 dalis numato, kad VKEKK atlikus rinkos tyrimą ir nustatius, kad dėl veiksmingos konkurencijos trūkumo ūkio subjektas taiko pernelyg dideles kainas, taip darydamas žalą rinkos dalyviams, tokio ūkio subjekto dujų ir paslaugų kainos gali būti pradėtos reguliuoti. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba turi teisę Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nustatyta tvarka tirti ir apibrėžti atitinkamas rinkas, nustatyti ūkio subjektų rinkos dalį ir jų padėtį atitinkamoje rinkoje, taip pat tirti galimus piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejus ir taikyti atitinkamas sankcijas. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, teikdama pastabas dėl siūlomo reglamentavimo, 2018 m. rugpjūčio 23 d. raštu Nr. (9.8E-35)6V-2152 nepateikė pastabų dėl projektų neatitikimo konkurencijos teisei. Siūlomą teisinį reguliavimo poveikį konkurencijai teigiamai įvertino Europos Komisijos Konkurencijos generalinis direktoratas.

4) Sureguliuoti teisinius santykius, susijusius su siūlomo reguliavimo įsigaliojimu ir įgyvendinimu (SGDTĮ pakeitimo projekto 2 straipsnis):

(i) energijos gamintojų ir paskirtojo tiekėjo sutartiniai įsipareigojimai, kilę iki siūlomo reglamentavimo įsigaliojimo, netenka galios 2019 m. sausio 1 d., išskyrus įsipareigojimus ir prievoles, kurie nebuvo įvykdyti iki projektu siūlomo reguliavimo įsigaliojimo (galioja iki visiško ir tinkamo jų įvykdymo). Šia nuostata pabrėžiama, kad asmenų, neįvykdžiusių teisės aktuose numatytų pareigų, susijusių su SGD terminalo būtinąjo kiekio įsigijimu, pareigos nepasibaigia. Sutarčių pabaigos ir numatytų prievolių įvykdymo pareiga neprieštarauja tarpusavyje, kadangi civilinės teisės ir pareigos atsiranda ne tik sandorių, bet įstatymų numatytais pagrindais (Civilinio kodekso 1.136 straipsnis). Energijos gamintojų prievolės, kylančios iš SGDTĮ ir sutarčių su paskirtuoju tiekėju, baigsis nuo šio įstatymo įsigaliojimo momento, t. y. pareiga patiekti ir įsigyti SGD terminalo būtinąjį kiekį ar jo dalį iš paskirtojo tiekėjo baigsis tik įstatymo įsigaliojimo momentu, tačiau įsipareigojimai atsiskaityti už patiektas dujas ir susidariusius įsiskolinimus ar pagal sutartį bei SGDTĮ neįvykdytas prievoles nesibaigia pasibaigus prievolei įsigyti SGD terminalo būtinąjo kiekio dalį (VKEKK ir paskirtasis tiekėjas turi teisę, net ir pasibaigus pareigai pirkti SGD terminalo būtinąjį kiekį, už praėjusį laikotarpį taikyti atitinkamas sankcijas, pvz., VKEKK gali konstatuoti reguliuojamos veiklos pažeidimą).

(ii) dėl paskirtojo tiekėjo sąnaudų, patirtų iki siūlomo reglamentavimo įsigaliojimo, padengimo – siūloma numatyti, kad VKEKK įvertina skirtumą, susidariusį tarp paskirtojo tiekėjo faktinių ir prognozuotų SGD terminalo būtinąjo kiekio tiekimo pagrįstų sąnaudų, patirtų iki siūlomo įstatymo įsigaliojimo, taip pat kainų skirtumą už iš požeminės dujų saugyklos išimamo SGD terminalo būtinąjo kiekio likučio, kuris siūlomo reglamentavimo įsigaliojimo dieną buvo saugomas

požeminėje dujų saugykloje, įsigijimą mokėtos kainos ir tuo metu galiojančios vidutinės importo kainos.

(iii) SGDTĮ pakeitimo projektu siūlomo reguliavimo įgyvendinimo sąlygos užtikrins sklandų ir skaidrų perėjimą nuo dabar galiojančio įstatymo reguliavimo prie siūlomo reguliavimo. Pirmą, nustatomas aiškus paskirtojo tiekėjo ir energijos gamintojų tarpusavio pareigų pabaigos momentas. Antra, paskirtojo tiekėjo importuoto SGD terminalo būtinąjį kiekį likučio siūlomo reguliavimo įsigaliojimo dieną, kuris iki siūlomo reguliavimo įsigaliojimo nebus realizuotas energijos gamintojams, pagrįstos sąnaudos būtų įvertinamos jau remiantis įsigaliojusiu siūlomu reguliavimu. Taip pat numatoma, kad bus įvertinamas iki siūlomo reguliavimo įsigaliojimo susidaręs skirtumas tarp paskirtojo tiekėjo prognozuotų ir faktinių paskirtojo tiekėjo pagrįstų sąnaudų.

(iv) SGDTĮ pakeitimu nustatomas ūkio subjektams palankesnis teisinis reguliavimas, todėl, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje numatyta išimtimi, siūloma nustatyti teisinio reguliavimo įsigaliojimą visa apimtimi nuo 2019 m. sausio 1 d., neatidėliojant teisės akto įsigaliojimo trims mėnesiams nuo priėmimo. Energijos gamintojams nustatomas palankesnis teisinio reguliavimo režimas (atsisakoma įpareigojimo pirmumo tvarka įsigyti dalį būtinąjį kiekį), įstatymų projekto derinimo metu energijos gamintojai neturėjo pastabų ir pasiūlymų, todėl galima pagrįstai manyti, kad šie subjektai neturi pastabų dėl siūlomų pakeitimų įsigaliojimo datos. Dujų sektoriuje įprasta praktika dujų tiekimo metus apskaityti kaip kalendorinius metus, todėl perėjimas prie siūlomo reguliavimo nuo 2019 m. sausio 1 d. labiausiai atspindi dujų prekybos rinkos praktiką, suteikia palankesnes galimybes įsigyti ir planuoti energijos gamintojams savo metinį dujų poreikį ir atitinkamai sudaryti dujų tiekimo sutartis. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad sandoriai dėl dujų įsigijimo gali būti sudaromi dar iki siūlomų pakeitimų įsigaliojimo, nustatant sutartinių prievolių terminą būtent nuo 2019 m. sausio 1 d. (arba nuo teisinio reguliavimo įsigaliojimo), todėl siūlomo reglamentavimu numatomas nuostatų įsigaliojimas 2019 m. sausio 1 d. neturės įtakos nepertraukiamam dujų tiekimui šilumos gamintojams.

Energijos išteklių rinkos įstatymo pakeitimo projektas

1) Siūloma nustatyti, kad valstybės reguliuojamą ir (ar) remiamą energijos gamybą vykdantys energijos gamintojai, kurių suvartojamas dujų kiekis per metus yra didesnis arba lygus 50 GWh, ne mažiau kaip 50 proc. elektros ir (ar) šilumos energijai gaminti reikalingo dujų kiekio per metus įsigytų biržoje. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kaip dujų, naudojamų šilumos ir (ar) elektros gamybai, įsigijimas turėtų būti organizuojamas po SGDTĮ 11 straipsnyje numatyto įpareigojimo dujas įsigyti iš SGD terminalo panaikinimo. EIRĮ projektu siūloma įtvirtinti, kad energijos gamintojai, kurių suvartojamas dujų kiekis per metus yra didesnis arba lygus 50 GWh, ne mažiau kaip 50 proc. elektros ir (ar) šilumos energijai gaminti reikalingo dujų kiekio per metus įsigytų biržoje. Šie energijos gamintojai patys rinksis, koku būdu įsigyti likusius 50 proc. – dujas įsigis pagal dvišalius kontraktus ar biržoje, ekonomiškai naudingiausiu būdu ir mažiausių sąnaudų pagrindu. Numatomo įpareigojimo įgyvendinimas lems, kad dujos bus įsigyjamos už kainas, atitinkančias rinkos sąlygas, taip pat sukurs palankias sąlygas konkurencingos ir likvidžios dujų rinkos vystymuisi, skaidrumo didinimui.

Vidutiniškai 90 proc. viso energijos gamintojų suvartojamo dujų kiekio suvartoja 8 (18 proc.) energijos gamintojai, kurių metinis suvartojimas viršija 50 GWh. Atsižvelgiant į tai, kad mažiau nei 50 proc. viso energijos gamintojų suvartojamo dujų kiekio neturėtų reikšmingos įtakos siekiant įgyvendinti Įstatymų projektų pakeitimais siekiamų tikslų, ir į tai, kad energetikos įmonės, vartojančios santykinai nedidelius kiekius dujų, neturi pakankamai resursų, kurie yra reikalingi veikti didmeninėje rinkoje, siūloma įpareigoti dalį dujų biržoje įsigyti tik tuos energijos gamintojus, kurių metinis dujų suvartojimas yra didesnis arba lygus 50 GWh. Siūloma proporciškai energetikos įmonėms užtikrintų pakankamą lankstumą taikyti įvairias dujų portfelio formavimo strategijas ir užtikrinti savo vartojimo poreikius optimaliomis sąlygomis, taip pat užtikrinant, kad 50 proc. dujų, naudojamų valstybės remiamai ir (ar) reguliuojamai energijos gamybai, įsigyti konkurencinėmis sąlygomis skaidriausiu būdu – biržoje. Ilgalakis tikslas yra šią proporciją padidinti iki 100 proc. biokuro biržos BALTPool pavyzdžiu. EIRĮ projekte numatomas šios nuostatos *ex-post* vertinimas, kuris bus

atliekamas pasibaigus pirmiesiems naujo reguliavimo taikymo metams. *Ex-post* vertinimo pagrindu bus priimami sprendimai dėl tolesnio 50 proc. proporcijos didinimo tikslingumo.

Siūlomu EIRĮ pakeitimo projektu siekiama pasiūlyti lankstų ir patrauklų modelį energijos gamintojams, kuriems bus taikomas 50 proc. dujų įsigijimo per biržą reikalavimas. Įmonė su filialais ir padaliniais, kuri kartu suvartoja daugiau kaip 50 GWh, privalėtų per gamtinių dujų biržą įsigyti 50 proc. nuo bendro įmonės (kartu su filialais) įsigijamo gamtinių dujų kiekio. Jeigu įmonės grupės mastu vienas filialas per biržą įsigys mažiau nei 50 proc., o kitas filialas daugiau – visų filialų mastu pasiekus 50 proc. ribą bus įvykdytas EIRĮ projekte numatytas įpareigojimas. Siūlomas teisinis reguliavimas sukuria lankstumą visų filialų mastu planuojant dujų įsigijimo portfelį. EIRĮ pakeitimo projektu siūlomu modeliu, įmonė nurodytų VKEKK kiek dujų suvartojo bendrai visi filialai ir kiek iš šio kiekio buvo įsigyta per biržą. Manome, kad tai palengvintų kontrolę VKEKK, tuo tarpu įmonė turėtų lankstumą savo nuožiūra tarp įmonės filialų išdėstyti per biržą įsigijamus gamtinių dujų kiekius, kurių suma būtų ne mažesnė nei 50 proc. visos įmonės grupės poreikio.

Atkreiptinas dėmesys, kad siūloma proporcija atitinka gerąją tarptautinę ir nacionalinę praktiką, kuomet šalys, siekdamos atverti rinką ir paskatinti konkurenciją dujų (Lietuvos atveju – biokuro) rinkoje, įstatymais įpareigoja dujų rinkos dalyvius prekiauti biržoje. Pavyzdžiui, šiuo metu Lenkijoje galiojantis teisinis reglamentavimas numato, kad 55 proc. dujų, suvartojamų šalyje, turi būti suprekautos TGE biržoje (*TGE Polish Power Exchange*). Šiuo įstatymo projektu siūloma pereinamoji 50 proc. proporcija, besikeičiant dujų pirkimo būdai, energetikos įmonėms suteiktų pakankamo lankstumo planuojant dujų įsigijimo portfelį bei prisitaikant prie pasikeitusio reguliavimo. Gerokai mažesnė, nei siūloma 50 proc. proporcija (įpareigojimas), neleistų pasiekti įstatymo projektams keliamų tikslų ir nesukurtų reikalingo pokyčio dujų rinkoje pasiekiant, kad per biržą įsigytas dujų kiekis sudarytų 15–20 proc. nuo bendro šalyje suvartoto metinio dujų kiekio.

Pažymėtina, kad dujų biržoje, kurioje dalį dujų pirs energijos gamintojai, prekiauti gali ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, ir Estijoje veikiantys dujų tiekėjai. Dujų paklausos augimas biržoje didina biržos likvidumą ir konkurenciją tarp tiekėjų, mažina dujų kainas.

2) Keičiamas energijos išteklių biržos apibrėžimas. Atsižvelgiant į tai, kad energijos išteklių biržos operatorius neturi licencijos prekybai dujomis organizuoti, energijos išteklių biržoje nėra prekiaujama dujomis, įstatymo projektu siūloma patikslinti energijos išteklių biržos apibrėžimą ir energijos išteklių biržos operatoriaus funkcijas, panaikinant sąsajas su prekyba dujomis.

3) Dujų prekybos ir biržos reglamentavimas atskiriamas nuo kitų energijos išteklių prekybos ir energijos išteklių biržos reglamentavimo. Atsižvelgiant į tai, kad dujos taip pat yra priskiriamos energijos ištekliams, tačiau, įvertinant dujų specifiką, taip pat jau esantį reglamentavimą, tikslinga atskirti dujų prekybos reglamentavimą nuo kitų energijos išteklių, taip pat energijos išteklių biržos reglamentavimą nuo dujų biržos. Įstatymo projektu pateikiamos aiškos nuorodos į teisės aktus, kuriais reguliuojama dujų prekyba ir dujų biržos veikla. EIRĮ projektu pateikiamos aiškos nuorodos į teisės aktus, kuriais reguliuojama prekybos dujų biržoje tvarka. Pakeitimais patikslinama, kad dujų birža neorganizuoja prekybos pagalbiniais instrumentais. Dujų biržai identifikavus tokį poreikį, prekyba pagalbiniais instrumentais neturėtų būti organizuojama per energijos išteklių biržą (BALTPOOL).

Šilumos ūkio įstatymo pakeitimo projektas

ŠŪĮ pakeitimo projektu siūloma nustatyti sąnaudų, patirtų įsigyjant dujas ne biržoje, pagrįstumo pripažinimo principus, numatant, kad tais atvejais, kai kuro, naudojamo šilumos ir (ar) karšto vandens gamybai, įsigijimas buvo vykdomas ne per biržą, pagrįstomis sąnaudomis pripažįstama ir į šilumos ir (ar) karšto vandens kainos kintamąją dedamąją gali būti įtraukiamos įmonės dujų įsigijimo sąnaudos, neviršijančios vidutinės biržos kainos, numatant pareigą VKEKK nustatyti tvarką, kuria remiantis vidutinė biržos kaina būtų nustatoma.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu),

galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

Neigiamų Įstatymų projektų pasekmių nenumatoma. Įsigaliojus teisinio reguliavimo pakeitimams nebebus kompensuojamos paskirtojo tiekėjo veiklos sąnaudos, dujų kiekio balansavimo, mainų ir saugojimo kaštai, šie kaštai bus padengiami iš paskirtojo tiekėjo gaunamų pajamų realizuojant SGD terminalo būtinąjį kiekį, tokiu būdu metiniai SGD terminalo būtinąjo kiekio tiekimo kaštai bus mažesni 6 mln. eurų, palyginti su šiuo metu galiojančiu reguliavimu.

Įsigaliojus siūlomiems teisinio reguliavimo pakeitimams Lietuvos dujų rinka taps atviresnė, išaugus aktyviai biržoje veikiančių rinkos dalyvių skaičiui bus sukurtos palankios sąlygos tolimesniam Lietuvos dujų rinkos vystymuisi. Numatomas reglamentavimas skatins energijos gamintojus įsigyjant dujas teikti pirmenybę biržai ir dujas įsigyti už rinkos kainą, tokiu būdu prisidedant prie konkurencingesnės, likvidesnės ir skaidresnės Lietuvos dujų rinkos vystymosi ir sukuriant naudą galutiniams dujų vartotojams.

Siūlomu reguliavimu energijos gamintojams suteikiama pasirinkimo galimybė diversifikuoti savo dujų tiekimo portfelį, dujas įsigyjant iš skirtingų šaltinių (50 proc. dujų įsigyti biržoje, o likusią dalį savo pasirinkimu). Iki šiol reguliuojami energijos gamintojai tokios galimybės neturėjo, todėl šis įstatymų paketo keitimas suteikia galimybę pasinaudoti biržos kainų svyravimu, efektyvesniu dujų portfelio valdymu ir dujų prekybos liberalizavimu.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Priimti įstatymai neturės neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Įstatymų projektai padidins Lietuvos dujų rinkos ir biržos likvidumą, skatins naujų tiekėjų pritraukimą. Aktyvesnė prekyba biržoje gerokai palengvins naujų tiekėjų patekimą į rinką, didins tiekėjų konkurenciją lems tiekėjų maržos ir dujų kainos galutiniams vartotojams mažėjimą.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Siekiant Įstatymų projektuose siūlomus pakeitimus inkorporuoti į teisinę sistemą, priimti naujų, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių įstatymų nereikės (susiję Įstatymų projektai teikiami kartu).

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektais neapibrėžiamos naujos sąvokos, kurias reikėtų įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

Įstatymų projektais reglamentuojami klausimai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ir Europos Sąjungos teisės nuostatas.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti.

Vyriausybė ir VKEKK iki 2018 m. gruodžio 31 d. priims įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus. Iki įsigaliojant siūlomiems pakeitimams Vyriausybė atliks Gamtinių dujų tiekimo diversifikavimo tvarkos aprašo pakeitimus, VKEKK atitinkamai atliks Valstybės reguliuojamų kainų dujų sektoriuje nustatymo metodikos, patvirtintos VKEKK 2013 m. rugsėjo 13 d. nutarimu

Nr. O3-367 „Dėl Valstybės reguliuojamų kainų dujų sektoriuje nustatymo metodikos patvirtinimo“, pakeitimus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais).

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų lėšų nereikės.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Atsižvelgiant į tai, kad siūlomais SGDTĮ pakeitimais keičiama valstybės pagalbos Klaipėdos SGD terminalui schema, suderinta 2013 m. Europos Komisijos sprendimu SA.36740 (2013/NN), teikiami SGDTĮ pakeitimai 2018 m. liepos mėn. notifikuoti Europos Komisijai, prieš tai išankstinės notifikacijos derinimo metu juos suderinant su Europos Komisijos Konkurencijos generaliniu direktoratu. Įstatymo projektų rengimo metu gauti VKEKK ir dujų perdavimo sistemos operatoriaus AB „Amber Grid“, GET BALTIC biržos operatoriaus specialistų vertinimai ir pasiūlymai.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis.

Nėra.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.

Energetikos ministerijos
kalbos tvarkytoja

Aušra Siniuvienė

2018-10-03

Energetikos ministerijos
Teisės skyriaus vedėjo pavaduotoja

Dovilė Lauškaitė

2018-10-03

Energetikos ministras

Žygimantas Vaičiūnas

2018-10-03